

تپ نشین گردد ہمہ خاک و حجر
 مادہ گردد جمع اندر قعر آب
 ناگمان اجساد نوع زندگان
 مے فتنند اندر میان قشرها
 حامل وزن ہمہ زیرین شود
 بعد دوری کوه گردد پس کلان
 جوش زن گردد اگر نارستدیم
 مرتفع گردد زمین و کوه ہم
 بر شود خطا ہر ز زیر قعر آب
 کوه کو بالا شود بر سطح بر
 آنچه دریا آورد از سمت بر
 قشر بر قشرے چو اوراق کتاب
 کمتر از برمی و اکثر بحیران
 پس تحلیہ سخت سازد ہر دورا
 زان سبب آن تختہ سنگین شود
 زیر بحر از قشر ہائے بیکران
 زیر آب اندرین کوه عظیم
 آب از سطحش نمد بیرون و تدم
 بحر دستی رود اندر شتاب
 شد مجبورا نام این نوع حجر

۱۰۰ حجر یعنی رنگ گشتن -

۱۰۱ مجبورا آن کوه ہے کہ بدویا طبقات دارد -

یا صغیر آبیش گفتن تو ان	تا آنکه پیداکشت زیر بحر آن
سنگان و سنگ امر نوع این	سنگ بائے شسته امثال همین
زیر جزا از جسم اچاسے صغیر	آنکے باشت در آنجا کثیر
جمع گردد تو در هر طرف	جسم مروه نیز مرجان و صدف
سنگ گردد جب دوری زیر آب	پشته اجساد بے حد و حساب
زین جسم گردیده جسم زندگان	کو پھائے سنگ مرمر را بدان
باجدو این جنگی اجبار آب	مے نمایند همچو اوراق کتاب
در نشور این چندین کسارا	بیشتر این تپہ را از ابتدا
آپ نشرشیں تہ او اید جدا	آمد اجساد و مجسمہ را گوا
گرنہی پیدائیں وینا بصر	ماجر اگوہیر بہ تہ چو جسم و حجر
تبرایہ او دہائے را نظر شستہ	پہر او کو سب کتاب تہرت

یک اوراق کتاب کو ہر
 چون بندور اورا بہ بالا پر کنند
 نار اندر قشر آن حاصل شود
 نیز باران و ہوا وسیل آب
 زمین و جوہ مختلف دور زمان
 کس نداند غیب استادان فن
 دتر کسار یا بے انتظام
 آنکہ باشد صاحب علم و کمال
 سنگ ہائے ہر سوز را یادوار
 از شروع کار اینہا بودہ اند
 باز از لطن مذاہب ارض ما
 جسدہ بے ترتیب از تاثیر نار
 نظم و ترتیبش ہمہ ایترا کنند
 نوع با نوع دگر واصل شود
 کوہ ہارا میکنند ہر دم خراب
 آرد اندر کہ تغیر آنچنان
 کان چگونہ بود در عمدر کمن
 خواند نشس برسل جویان شد حرام
 از برون سیند معاون در خیال
 مے توانی یافت در احجار نا
 ذرہ ہا اندر ہیولی بودہ اند
 چون برون آمد بہ کہ بگزید جا

در صخور نوع ثانی ہم بتو
 با تو گویم کرنے آئی ستوہ
 فرض کن کو ہے کہ معدن اندر و
 آب سنگ و خاک را با خود برد
 از معادن فدا آمد مزید
 گرد ہندش جائے بر سطح زمین
 پس بدان در ہر دو اقسام جبال
 زمین سبب گوید خدا سے کردگار
 ابیض و احمر کیے چوں گل بیاغ
 و امی بر تو سے کہ زمینہا بے خبر
 یا مسلمان زمان سبب این بدر رسید
 معدنی آید بہست از جستجو
 جائے معدن چون شد اندر قشکہ
 آب ازوے سوئے بحرے راہ جواسست
 تا بہ قعر بحر آن مادہ رسد
 بر قشور آید ہمیں قشر حیدرید
 با خود آرد این معادن را دفین
 گنج معدن کرد پنهان فی الجلال
 تو بین رنگ جود در کو ہسار
 در سیاہی ان در چوں پر تراغ
 ساخت خورد را باعث ننگ بشر
 تا آنکہ نازل شد ز انزلنا الحديد

لہ و انزلنا الحديد فیہ ہاس شدید و منافع للناس - و فرود آوریم آمین
 کہ دوران خطر سخت است و فوائد برائے مردمان (سورہ حدید)

باز گویم قصهٔ عمید عقیق بر مداره گردد مخور تیز بود نادر بیرون جهیدن کیش بود شد و شور جوشش اندر لطن این معنی تغویر دان رستن فرو از مقام خویشتن والاشدن پا گویشید را توانستاض و کت شام هر دو گونم وار دست انقباضش قشر را وان اولین تنقص اظرفها را یادوا	کردم این تشریح زائد از رفیق در همان دوران که بود این ارض بر سطوح آتش نشانی پیش بود باعث تغویر و تنجید زمین شرح این الفاظ میگویم تبو مطلب تنجید شد بالاشدن بر تغویر از نویسی انقباض مطلب و معنای هر دو واحد است از وجود بیست سطح زمین ز انقباض اندر کلام کردگار

له رفتار ارض بر مخور و تیز تر بود
 انقباض یعنی پسندی
 اوله یرووا انا ناتی الا ارض من نقصها من اظرفها آیه نسی که
 سے آریم زمین را کم کرده از اطراف آن -

گوشت ناراندرون را انقباض
 چون زمین را پیرے سازد زمین
 یک طرف سطح زمین کمسازد
 گشت نامہوار چون سطح زمین
 سے شد از تغیر تخفیف زمین
 بہین سطح آب گراشد سزوں
 گرز معمول است تا از روئے بڑ
 نکتہ دیگر ہے کہ ہم بیاب
 نمود اہل علم این را زمین
 اندر نوع نائزہ است اور وجود

داد آن یک جانبے را انقباض
 کوہ را دانی بہ رخسارش شکن
 جائے دیگر پست و پرا ز غار شد
 سوئی پستی کرد و آب وان
 نیز با تخیل تہ تہ بحیرہ مقربین
 دور بحیرش بخوان بے چنہ چون
 گاہ تخفیف زمین آزارش
 از کجا آمد ہمہ دریا سے آب
 نیست عنصری مرکب شد زمین
 آن کی حمضین و یک مائین بود

۱۔ تخفیف خاک شدن
 ۲۔ بحیر زیادہ شدن بحرا
 ۳۔ مائیں آکسیجن

۱۔ تغیر در تہ پستی شدن
 ۲۔ تخیل بالا شدن
 ۳۔ حمضین یا تہ چون

ایر اول گشت پید از یر خاک	یافته ترکیب خود اندر من خاک
پس سچو شید و زجا سر بر کشید	همچو آن دیو که که از زندان رسید
تغیر و باران شده از معصرت	آمده و زید بر گیتی ثبات
باز آمد بر زمین چون از سما	پر شد از آن جمله پستی جا بجا
گفتند از چه فرط ارتعاش	یافت خد و خدای گیتی ارتعاش
بهر شد یک جای یک شو کوشید	نار و دور و ابتدا ز دینسان گشت
گویم تا نکار یک روز نامان	گر چه مقبول شای نیست آن
گفتند اند آنها که جرم ماه ما	آنکه همیشه بود جز این دهر را
وست دادش چون ز دنیا افتراقی	ندان بر سطح ارض آمد انشقاقی
نزد آنها کجاست کابل سر سپهر	جای می پیدارند چه سکون قمر

نزد آنکه تماشا چشم بیدار

سازد من خاک، فار

سگه ارتعاشش نقش شدن

ایک شاید باہ ما انہ ابتدا
 بو س پیارک ازین دنیا جدا
 چون بہ قریب کرے دنیا رسید
 ارض ما آنرا جذبہ خود کش
 بہت گردان بعد از ان گرد زمین
 در جواریہ است تا این دم کہیں
 نتھم شد شرح و بیان کسرو بہ
 بود جان تا این زمانہ
 کس نہ کرد است این تقریر در زمین
 کے حیات آمد پرین کہن نہ بین
 چون حرارت فتاہ عتال
 پائے خود را جان برون کرد از شکال

صرف قدرت را کہن در کسرو بہ

رہ ز مخلوق تا است تا خالق بہر

فصل ششم

در بیان حالت سطح ارض در آغاز زندگی
و ظهور زندگان در آب تو زمین حیات

إِنَّهَا مَثَلُ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا كَمَا أَنْزَلْنَا مِنْ السَّمَاءِ مَاءً فَخَلَّتْ
بِهِ يُبَاتُ الْأَشْرَافُ فَأَيَّا كُلِّ الثَّمَارِ الْأَنْعَامُ رُبُّنَا

یعنی آید۔ جز این نیست مثال زندگی دنیا مانند آنست که فرو آوردیم آبی و پیش آن زمین
پس در ہم آسخت با وی و تیسرگی زمین اند آنچه سے خورد مردمان و چر پیمان

ترجمہ حسینی

فَأَمَّا النَّارُ فَيَذُرُ فِيهَا رِيحًا جَفَاءً وَأَمَّا مَا يَنْفَعُ النَّاسَ فَنَكُتُ
فِي الْأَرْضِ كَذَلِكَ يَضْرِبُ اللَّهُ الْأَمْثَالَ

از سر نو گرم آغوا از سخن	این زمان گویم ازان دور کس
نے درختے در جہان نے سبزۂ	نے نشانے از وجود زندہ
کو ہزار آتش نشان مشتعل	بہر ہائے گرم قدرے معتدل
ہر طرف غمراں سحاب اندر فضا	شعلہ زن برق درخشان و اثما
قطرہ باران وہم باد و زان	ہر دو خالی از برودت آن زمان
جرم مہ چون بود در قرب جوا	تذو جزیرہ پیش بود اندر سجاہ
زودے آمد ز بعد صبح شام	دشت دنیا تیسرے محور حرام

لے انکف آپس سے سو نہا چیز شدہ و اما آنچه سو دیر سا نہ کبر و مان سے نازد زمین ہم حسین بیان
میکند خدا مثال بار
(تفسیر حسین)

ملک جرم مہ یعنی ماہ و زمان پیش بہ دنیا تقریباً بود ازان سبب مد جزو در بجا و صورتی سبب دمی نمود۔

چون زمانہ سے کند برو سے گذر
 و آنکہ مذہب ز دنیا کی سری
 خالق ماکر و کامل انتظام
 چونکہ اول منزلش صلصال بود
 در جہان می یافت امرے انصرام
 در و حوال گرم آن دور زمان
 چون مرکب جان شد باز دریا
 ہچو اصل خلد اشیائے جہان
 شرح آرزو چون کنمن من بے دلیل
 آن قلبی را کہ حق با آن بود
 درے شود گیتی بطی اسیر تر
 صنوف آرد در خرام محوری
 تا شود جان را درین دنیا قیام
 روئی گیتی جسد پراو حال بود
 ساتھ آنے بود برو سے از غم
 شرح نمود اول درین سیارہ چاک
 در زمان با سہ نام آن چاک
 بہت از نوع ہم از مانہان
 نمودنہا گوید کہ اویت تم قلبی
 پھر وہ اندر خسار سے باید کشور

سلطنت بطری اسیر آہستہ رہ
 شدہ اشیرہ با آنکہ کریم قلبی الشریعہ میں آرزو کرتا ہے کہ وہ اپنے ملک
 قلبی را کہ حق با آن بود

گفتند رب ان عالم امر است جان
 عالمان گفتند مخلوق خدا
 خلق باشد نام جمله مادیات
 عالم آزاد از قید است
 جان مایک پدید آید آن عالم است
 اندرون جسم همچون میهمان
 مرترا با سے تعارف میکنم
 نژد و انبایان دوران جدید
 روح با هم نژاد جسم ماده است
 نکته مرغوب را کرده عیان
 منقسم بر قسم دوسر تا بسا
 آنچه محسوس است و محدود و جرات
 عالم امر است غیر از مادیات
 گرچه با ماده دور و زری منظم است
 کرد جان خود را درین دنیا عیان
 در بیانش مختصر حرف زخم
 صاحبان دانش و علم مزید
 در انزل با ماده یک جا زاده است

۱- نژد حکماء و متصرفین مخلوق منقسم بر دو قسم است عالم خلق و عالم امر - عالم خلق مراد از مخلوقات مادی و عالم امر مراد از عالم ارواح که آنرا عالم ملکوت نیز می گویند ۱۷

۲- جان مراد از روح انسانی

۳- همزاد در یک وقت پیدا شده

جز به جسمے تونہ بینی زندگان
 تانہ گردد بار بر طبع و مزاج
 گویم این جاتاچه افگندند بن
 از محبت مداین ذکر پاشنو
 اوز شاگردان ایران شہری است
 ہست ارشادش کہ روح اندریم
 آمد و اندر بیولے جاگزید
 گر پرسد کس ہیولی بود تا
 گویت روعے کہ در ذرات بود
 ہچو جذب و جنبش و مثال آن
 زندہ باشد صاحب جسمی جان
 من نہ کردم ذکر تحقیقات لاج
 اندرین بحث حکیمان گمن
 نہ آنکہ اوسے داشت پس افکار نو
 نزدیک آمد است و دہری است
 نے شعورے داشت فی عقل سلیم
 زان گل مقصود در عالم دید
 روع را در آتش سوزان چہ کا
 از حواس جسم ما آزاد بود
 روع را خاصیت اوہ بدان

لاج - سر البور لاج کہ در علوم روحانی تحقیقات جدید میکند
 لاج - محمد بن زکریا رازی حکیم مشہور کہ کتابے در بحث تخلیق نوشتہ و خیالش این است کہ روح
 در آغاز محض نام طاقت جنبیدن بود کہ دگر و شعور سے تداشت۔

جان ما گرفت و خواہش و بد	روح ذرہ طاقت جنبش و بد
روح ہمچو جسم اندر ارتقا	مرحلہ سے کر و طے از ابتدا
در زمان اولین آمد پدید	مرتبگی گشت و باین صورت رسید
ارتقاء سے جسم ہم در این زمان	منکشف شد بر عقول مردمان
ارتقاء سے روح پورہ مختصی	زمان ہے گفتند اور اجنبی
ورنہ از روز انزل با اوہ جان	بود در ہر مرحلہ یک جا بدن
من گویم روح انسانی ست این	بلکہ ذکر روح حیوانیست این
یانت جان یکم یسل اندر لدا بشر	خواہد آمد ذکر آن جائے ذکر
و او ہمیش نور حق را انعکاس	از نفیست و فیئہ کر دم این قیاس
این سخن را در عتام خود بگو	مے کنم از خلق عالم گفتگو

سے ارتقاء سے جسم چون روح حیوانی را مرتقی و تصوریہ آراہہ آثار و صوف بہ صفات ہو چو
 می بنداشتند ازین سبب رسیدن آں شکلات پیدا سے شدند
 کاش و نفیست، فیئہ من دوحی و دمیدیم دروسے رو سے ز خود

جان کہ در قطرات یاذرات بود
غافل و محروم از نشو و نمود

زانکہ باوے نامصاعد بود حال
مے شد از جنگ عناصر پائمال

این زمان تبدیل شد حال جهان
خواست حق آرائش محفل زجان

گشت قشر ارض ہم مضبوط تر
معدل گشتند قدرے بحر و بر

چونکہ ممکن گشت آغاز حیات
خلط شد جان بیشتر با ادویات

نام جزو بادیش را جسم دان
زنده باشد صاحب جسمی و جان

خاصہ، شپائے حی با پیدان است
ہم ز اسی فرما تا پیدان است

شئی سے کمان اول آمد در جهان
در حمیہ بود بے نام و نشان

این نبود اندر سبب اس عمیق
بلکہ اکثر اندران عمد عتیق

سے اسماعدا تا ساندگار

سے جنگ عناصر کثرت زلازل و آتش فشان و نمودج و ہیز و کثرت باد و بایان -
سے فشر ارض سے بالائے مواد آتشین

سے پیدان نسو و نما یافتن

سے حمیہ گل ولای

مذکور جزیرہ بحر مدبرہ مطر
 اکثر سطح زمین را ساخت متر
 جمع گشتند ہر جا آب ہا
 بود سطح ارض پر تالاب ہا
 نے نباتے بود و نے حی آن زمان
 پاک ترا لاش فضائے این جہان
 پس ز قرص شمس ہر نوع شعاع
 در زمین گشتے ممد با احتراع
 بود بیش آب ز بیش ماء حسین
 با معادن در بحر اولین
 حل کین صابون را در جا آب
 صورت کج بر اندران دوران بیاب
 زندگی در آن و حول آمد پدید
 خالق بے چون بمرش پرورد
 چون رحم گرمی بعالم جملہ بود
 زانکہ جسم زندہ مثل لطفہ بود

۱۰۲ مدبرہ یعنی پیانی آمدن
 ۱۰۱ مطر یعنی باران
 پاک در آن زمان مائیں در ہو اکم بود و دیگر انواع غانات ہم کہ تلخ عمل حیوانات نباتات
 اندر ہو اکثر بودند۔ ازین سبب جملہ اقسام شعاع شمس بر زمین نمی رسیدند و در پیدا
 کردن حیات ممد می گشتند۔

۱۰۳ بود در آب بحر معادن کثیرہ حل شدہ و صورت بحر مثل آبے بود کہ صابون با آن آمیختہ
 شود و این آمیزش نیز ممد طور حیات شد۔

زندگی در آں و حوال آمد پدید   خالق بیچوں بہ ہر شس پر پدید

۱۰	ارتقائے زندگانِ اولین
۱۱	زایشِ انفرادی در این زمان
۱۲	پہچنین شد ابتدائے اولین
۱۳	ارتقار باعث آمد حکم کن
۱۴	امر کن دادن سزاوار خداست
۱۵	حق تعالی خواست مرجان ابقا
۱۶	بہر استقرار جان نازنین
۱۷	شد زقطراتِ سلالِ باطن
۱۸	بر ہمیں شیوہ بود اندر جهان
۱۹	زندگان را جملہ برزوخے زمین
۲۰	ہست این سترے ز علم من لدن
۲۱	بتگری بعد ز شان کبریاست
۲۲	خادم جان گشت ارض و ہم سما
۲۳	داشت گرمی سر بسرخے زمین

۱۰ سلال یعنی جوہر بیرون کشیدہ
 ۱۱ یعنی افرادِ مادریں زمان ہم از قطراتِ آب کہ آنرا منی می گویند پیدا سے شوند۔
 ۱۲ یعنی جملہ حیوانات۔ صورتِ اولین ایشان بر روی زمین شل قطرات منی بود
 ۱۳ ارتقا چون حق سبحانہ امر کن داد عمل ارتقا شروع شد
 ۱۴ علم من لدن علم باطنی
 ۱۵ بتگری این گفتن کہ خداوند تعالی بمرد فرشتگان یک بت کل ساخت و روح درودید
 ۱۶ گویا بتگری یا منسوب بہ حضرت سب العزت کردن است
 ۱۷ استقرار بمعنی قرار گرفتن

آب گرم بوسہ غسلش نمود	شد موافق ارض و تعدادش فرود
پیشتر از بحث حجتی مرتقی	بشنو اسرار و اصول زندگی
شیء حجتی چون زاد و دنیاے ما	دشمن جاننش بود دیوفنا
بهر جنگ آن غنیمت پر حسد	جمع سامان بقتار میکند
حرب صعب است این تنازع البقا	جنگ با اعداؤ و با ارض و سما
چیره گرد گاہ دشمن بر ملا	کہ مخالفی می شود آب و ہوا
اے بسا اجناس در جنگ جلال	اے بسا انواع در جہد و قتال
بچختند از ہم دگر جزائے شان	شستہ شد اوراق از اسمائے شان
آنکہ صالح تر بود پایستہ	انتخاب قدرت است این سرب
در مثال این برون زمین بحث ہم	از شواید بسند پر دور اہم

اے منی حجتی اصول اول تنازع البقا است کہ بوائے صلح نتیجہ آنت

اے بقلے صلح

اے انتخاب قدرت Natural Selection

خود خردا گوید برستان ز بولر	ارض را وارث بشود صالح ضرور
هر که وارد طاقت حرب جیات	در بهمان حال کند پیش بپاست
صالح است از دیگران صالح تر است	گر چه دین او فتنول و ابتر است
بست ارشاد نبی محترم	کفری پاینده پایست
بروگر کس ظلم کردن نارد است	برترین شود مسلم نفسی که بر باد است
سگشتم خوشتر از گشتم است	خودشان از خون جان بر روان است
گر فریفتی کس کای من بشود	ز فتنون وقتت جان من بشود
در بهمان اولی باشد ثبات	گر چه است آید حیا منور و اولی

سواء فخر تبتا في الزور بعد ان كذا - اشرقت بزي ايجادى الله به يد
 انتم تبتيم در بهر بعد...
 سلك و سلكه ليعين صل...
 سلكه بهر سلكه...
 سلكه نفي...
 سلكه ليعنى...

زآنکہ او ظلم و ستم پس ناروا	بر ہمہ افراد خود دارد روا
نیست بر یک شیوہ تفایم و ہر ما	فرض شد تبدیل گشتن بہر ما
حق تعالیٰ کے دہد حال ترا	تا نہ ہیند خوب اعمال ترا
اصح الاعمال باشد این زمان	یک قدم بر تر زدن از دیگران
دین را با گفتہ من جنگ نیست	صیغۃ اللہ استین بہ رنگ نیست
انتم الاعلین کے گوید خدا	بر تری زیب رہ مومن و انما
ایسے کہ داری تو کیف ام الکتاب	دین روشن تر ز قرص آفتاب
شد ز قرآن منور کل جہان	نیست نہ فاشی طریق مومنان
بید ہر کس تنازع البقا	لیس بالانسان الا ما سخی

۱ صیغۃ اللہ رنگ خدا
 ۲ انتم الاعلین کے گوید خدا
 ۳ ام الکتاب قرآن مجید
 ۴ فاشی مثل خفاش رسیدن از دریشی
 ۵ نیست برائے انسان مگر آنچه پرستے انجی کردہ است۔

مرتقی شو مرتقی شو مرتقی

روح را از علم و دانش ارتقا

جہل نقی لطف و مہر کبریاست

مرد راہ احب ادا شیاے کند

تو مدہ از کف عت ان جستجو

میکنم شرح تو این حیات

کے کند مجبور و سم ہر زمان

در جہان با حالت آب و ہوا

موش ہندوستان از ا در و نفور

یک ردا کافی برائے ہندوان

فرق ہست ہر دور از یک فکر

این نصیحت یاد داری سے سنتی

انحصار جسم پر آب و ہواست

علم و فن آموز این راہ خداست

شخص نادان ترک دنیا میکند

زاید آمد در میان این گفتگو

خور کن اندر طلسم کائنات

این دو مہشتوز قانون جہان

تا بسازد زندہ خود را آشنا

بہر موش روس لازم شد سمود

پوشین پوشد جوان ترکمان

یک شتر از ہند و یک از ختر

لہ شخص۔ زیرا کہ پیغمبر اگفتہ لادھبانیۃ فی الاسلام

گرم کرد و بعد دوری گزشت سال
 ترکمان از پوستین گیرد منظور
 هر که این کردن نداند بے گمان
 چاشنی او گیرد یکے نوع دیگر
 پیش خود زین همه در دفع ممان
 ز بیابان تا نون بنگر و بهران
 مست تر فقیم و انه پسمانگان
 جماعه شاهان دشمن قوم ما
 تا فعل د کوه نظر بے دانشان
 ملتے کان بود استار زین
 این موسم قانون راهم گوشن دار
 آشکارا راست این که اندر ارض ما
 زندگان راهم شود تبدیل حال
 یا بمیرد موش یا ریزد سمور
 مے رود از دهن نگذار دشتان
 که به او گری بود مرغوب تر
 در جهان مسلح النوع حیات
 باضی و حال گروه موستان
 لاجرم بستیم می بینی عیان
 کارستان تن پروری عجب بریا
 ز آفتلانات فساد و عدوستان
 هست که گرد آب آفت غولان
 برده اهل خسر و شور و سپا
 هر وطن دارد و گر آب و هوا

فرض کن اول بہ گل رومی جہاں	بود بچکان حال موسم جاودان
پس برودت کرد یک جانب ظہور	ماندور دیگر وطن بر جا حرور
سردی و گرمی بہ دوران زمان	اختلاف آرد بحال زندگان
ہست از یک نوع موش ہندوستان	فرق از آب و ہوا دان و غلوستان
گشت در بنگال افغانی نکین	فرقش از افغانی سرحد بہین
فرق آرد سردی و گرمی بہ تن	ہم بہ شکل و رنگ و اجزائے بدن
مختلف ہر یکہ اباشد غذا	اختلاف آرد غذا و رتن جدا
بیشتر ماحول سے دارد اثر	بر ہمب انواع حیوان و سبب
می شود از این سبب فرق فروع	ہست این تفریق جاری از شروع
تو گو فرق فروع اندر کلام	یا کہ تفریق انواع عش بنام

۱۔ علوس بمعنی خوراک

۲۔ فرق فروع (Differentiation of Species) وہیں کہ تفریق انواع

نیز توان گفت۔